

ประโยชน์ทางการแพทย์แผนปัจจุบันจากตำรายาแผนโบราณ^๑

เภสัชกรหญิง รศ.ดร. พาณี ศิริสะอาด^๒

การแพทย์แผนปัจจุบัน เป็นระบบการดูแลรักษาสุขภาพ ที่มีมาตรฐาน มีจุดเด่นคือการใช้เทคโนโลยีในการหาสาเหตุแห่งโรค และอาการ แบ่งระบบที่ชัดเจน เช่น ระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินอาหาร แพทย์มีความรู้ทั่วไปและความรู้ความชำนาญเฉพาะทางตามระบบ มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ ได้รับการยอมรับ เป็น ระบบที่พัฒนาต่อเนื่อง มีเหตุผล อธิบายชัดเจน ต่อยอดหรือทำการศึกษาซ้ำ และนักวิจัยคนอื่นสามารถพัฒนาต่อไปได้ ส่วนการแพทย์ล้านนา การแพทย์อาข่า เมี่ยน ม้ง เย้า และอื่นๆ (ทั้งสิ้นประมาณ ๔๐ ชนเผ่า) เป็นการแพทย์ประสบการณ์ อ้างอิงธรรมชาติ ถ่ายทอดจากปากต่อปาก องค์ความรู้ในการรักษาอยู่ที่เฉพาะตัวหมอหรือผู้ที่รับถ่ายทอด ไม่มีตำราเป็นทางการ มีเอกสารอ้างอิงหรือพิบสา ใบลานและสมุดบันทึก ใช้หลักของศาสนาพุทธและองค์รวมในการดูแลเยียวยาร่างกายเอง เห็นว่ามนุษย์แตกต่างในเรื่องของธาตุ เมื่อปกติต้องบำรุงร่างกายให้แข็งแรงก่อน โรคจึงจะหายหรือรักษาได้ โบราณใช้หลักการแพทย์ เช่นการปล่อยปลิง การถอนพิษด้วยยาสมุนไพร และการถอนพิษด้วยการขบถ่าย แม้ความเจริญทางการแพทย์แผนปัจจุบันล้ำหน้ากว่าการแพทย์แผนโบราณ แต่ปัจจุบัน มนุษย์กลับมาแสวงหาการใช้ธรรมบำบัด หรือใช้สมุนไพรบำบัด เนื่องจากเกรงอันตรายจากสารเคมี และอาการข้างเคียงของยา แต่การนำองค์ความรู้ด้านการแพทย์ล้านนามาใช้ ต้องผ่านการศึกษา ด้านองค์ความรู้ในใบลาน พิบสาและเอกสารโบราณ ความเข้าใจในเวชกรรม หลักการตั้งตำรับยาซึ่งต้องเข้าใจตัวยาแต่ละชนิด คัดเลือก ปรับใช้ให้สามารถประยุกต์กับยุคสมัยจึงจะสามารถพัฒนาต่อยอดจากฐานรากได้

องค์ความรู้ที่ได้รับจากตำรายา

วิธีปรุง ๓๔ รูปแบบ ตามวิธีนำไปใช้ เภสัชวัตถุหลากหลาย ตำรับยารักษาโรคอาการมีหลายหลาก ฟักหนึ่ง (อีกตำรับหนึ่ง) ด้านการรักษา – วิธีการวินิจฉัย การคุณธาตุ อายุ ฤดูกาล ธาตุ รสอาหารแก้อาการ อาหารเลี้ยงธาตุ นิमितมรณะ การปล่อยปลิง การนวด แหก (แตก) การกดจุด การถอนพิษ ฯลฯ พิธีกรรม การเก็บยา การปรุงยา ก่อเจดีย์ทราย พิธีกรรมในการเอายา พลีแม่ยา การแก้ตุ้ ส่งเกิด ปิดเคราะห์ บูชาเทียน สืบชะตา ขึ้นท้าวทังสี่ สวดสังคหะ การย้ายผู้ป่วยเรื้อรังไปเรือนคนอื่น การใช้ยานิ昧 การใช้หลักจิตวิทยา – ความศรัทธา ความเชื่อและ ระบบคุณค่า ในการรักษา ตัวยานี้ใช้รักษาประกอบด้วย ยาที่มีคุณสมบัติร้อน ยาเย็น ยาเสมอ ตัวยาดังกล่าวใช้สำหรับการตั้งตำรับยา / ถอดยานอกจากนี้ยังมียาหลักสำหรับปรับเปลี่ยนด้วยตัวยานอื่น และน้ำกระสายยา รสยาเช่น ส้ม หวาน เผ็ด ยังมีกล่าวว่ามีใช้กับอาการโรคต่างๆ

^๑ เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ประโยชน์จากคัมภีร์โบราณล้านนาสู่ยุคประชาคมอาเซียน วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมเชียงใหม่ ฮิลล์ จ. เชียงใหม่ จัดโดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

^๒ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตัวอย่างการถอดยา

“พิดทะเละ จันแดง แคว้งขาว ดั่งตืด จักถีบหื้อร้อนแท้ เอากาฝากม่วงก้วย ชี้เหล็ก ผักทะเลแถม ถ่านข้าวไหม้เกิดแรดแต่นั้นก็ดี ถีบด้วยสุรา หากร้อนแท้เนื้อ จักเปื่อยเสีย หื้อค่อยเลี้ยงเอาเถิด (๑๑)

หมายความว่ายา ๔ ตัวแรกคือ พิดทะเละ จันแดง แคว้งขาว ดั่งตืด ทำให้ยาร้อน ใช้สมุนไพร พวกกาฝาก เข้าร่วมด้วย ใช้สุราร่วมให้ออกฤทธิ์ดี หากร้อนเกินไปจักเปื่อย คือจะเป็นอันตราย

ตัวอย่างการถอดยา

“ผิวว่าเนื้อผู้ใดนั้นเย็นเสียแล้วพวยรุณ จักเสียบตั้งอัน พยาธินั้นบางแล้ว หื้อถอนยาเย็นออกเสีย ๖ ต้น คือว่า ผักแคบ ผักเข้า มีอมะน้ำ มะพิก หัวทูน กล้วยตีบ ออกไว้แล้วหื้อกินยาอันยัง ๒ วัน ๓วันก่อน ผิวว่า เย็นบ่ออยากน้ำ หื้อถอนยาเย็น ๕ ต้น คือว่า ผักสาบ ผากควาย หลับมีน ก้างปา อ้อยดำ ยังเท่าใด หื้อกิน ๒ วัน ๓ วัน”

ตัวอย่างยาเคล้ากอ

การรักษาตุ่ม(๑๖) “ยาสุกเอาไม้กุ่มนง ใค้ส้มเสริจ ใค้นุ่น ใค้ชอย เขาควายแม่หุบ หนามตาจัว ไม้กั้ง ไม้ ยาหลวง ดูกหมาดำ ไม้ซาง จ้วนหมู รากผักทะเละ ฝนน้ำเจ้าเท่านี้ก่อน กินยามท่าว(หกล้ม) ไข้หัวที่แลคัน อยากรน้ำใส่จ้าว คันบ่ออยากบใส่แลเป็นยาเคล้ากอ กันว่าคั้งไหลนิก ให้เอารากคา รากกล้วยตีบ ก้าน หมากน้ำ ๓ อัน หน้ำปากควาย ๓ กอ หมากแระ ๓ ยอด แก่นฝ้าย ๗ ตำใส่ยานี้กิน คันสร้างหื้อถอน เสียก่อน แล้วหื้อเร่งยาอันนี้แถมเล่าคือ รากจ้วนหมู รากผักชะอม รากยาซาง แควนนักหื้อมันสุกออก.... กันหายแล้ว หื้อถอนเสียคินกินยาเคล้าเล่าเทอะ”

การสังเคราะห์ องค์ความรู้ หลักการใช้ยา / การรักษา

- การใช้ยาร้อนนำ ก่อนจึงถอนยาออก เช่นการรักษาริดสีดวง
- การใช้ยาร้อน เป็นยาบำรุง
- การรักษาก่อนมีอาการ การรักษาที่ตัดรากของโรค การรักษาโรคเช่นมะโหก
- การเปลี่ยนแปลงตำรับในการรักษา ทางเลือก และการป้องกันพิษยา
- การใช้ยาหลัก ที่เตรียมไว้สำหรับการรักษาได้ทันที
- การแยกตัวยาออกจากตำรับ อาจไม่ประสบความสำเร็จในการรักษา

ชื่อยาที่พบประจำในใบลาน-ใช้เป็นยาหลักได้

ยาแก้ห้าตัน ยาธาตุ ยาตัสสมูล ยาศรีมูลน้อย ยาศรีมูลหลวง

ตัวอย่างยา จากใบลาน พับสา

ยาเกี่ยวหมื่น

ตัวยา - จันจี้ จันบาน หน่วยจัน เทียนดำ พริกน้อย ดีปี ชิง หอมขาว หอมแดง ชี้อยองซ่า เขาเอ เอาเท่ากัน กะดินไฟ เอาเกือตัด มหาหิงป็นเป็นลูกใส่ น้ำอุ่นแก้เสียบคัต อ่อนหิว เหน็ดเหน้อย ดีทั้งมวลแล

ยารักษาตะคริว

ตัวยา - กานพลู จันทน์เทศ ลูกจันทน์ เทียนดำ พริกไทย ดีปลี ขิง กระเทียม หอมแดง ขมิ้นขาวไฟ นำมาในปริมาณที่เท่ากัน พร้อมกับดินประสิว เอาเกลือผสม มหาหิงค์ บั่นเป็นลูกใส่ในน้ำอุ่นแก้จุกเสียด อ่อนเพลีย เหน็ดเหนื่อย

ยาแก้ปวดเมื่อย ชัดตุกต่อ เจ็บเอ็น

ตัวยา - เอาหมากขี้ หัดสะกีน พิวแดง หอมเทียม ขิง พริกน้อย หมากพู้หมากแม่ คะเนเท่ากัน ตำผงกินน้ำอุ่น สุรา

เอาสลอด หัสศุณไทย เจตมูลเพลิงแดง กระเทียม ขิง พริกไทย หมาก หมากพู้หมากแม่ กะประมาณขนาด เท่ากัน ตำให้เป็นผงกินกับน้ำอุ่นหรือสุรา

ยาถอนพิษ ยาเสพติด ยาพ่นเคมี

ตำรายาสามัญประจำบ้านของหมู่บ้านตาลเหนือ ฮอด ชื่อตำรับยาแก้ลมสานพิษ นำมาใช้แก้พิษ ยาฆ่าแมลง สารเคมี (พ่นน้อยไป) ประกอบด้วย ดีปลี ปูเลย หอม- เตียม พริกน้อย ส้มมะนาว ขิง เตรียม โดย นำปูเลยเผาไฟให้เป็นเถ้า ผสมน้ำมะนาว ส่วนสมุนไพร ตัวอื่นในตำรับตำให้เป็นผงละเอียด ผสม รวมกันทั้งหมด แล้วบั่นเป็นลูกกลอน *ขนาดยาและระยะเวลาในการใช้ขึ้นกับผู้ป่วย*

สมุนไพรรักษาพิษยาเสพติด ในตำรายา

เชื่องหูช้าง คันไต่ดอก เครือหน้าแห้ง ช้องเขาเขียว ดิงหว้า (เนระพูสี) ตีนเป็ดต้น (พญาสัตบัน) ตั้ง เครือคำ แดงเถื่อน ธรณีสาร บัวราชขาว บัวรด้า ปังกี ผักเป่า (ผักเป็ดไทย) ลำโพง กาสะลัก *Datura metel* L. F. SOLANACEAE ใช้ขับพิษ ล้างพิษ สุรปัดคำ รวงจืด (เครือหนามแน) *Thunbergia laurifolia* Linn. THUNBERGIACEAE ปี่ บ , ก า ส ะ ล อ ง *Millingtonia hortensis* Linn. F. BIGNONIACEAE ตำแยแมว *Acalypha indica* Linn. EUPHORBIACEAE โปรงฟ้า *Clausena Spp.* RUTACEAE เนระพูสีไทย (ดิงหว้า) *Tacca chantrieri* Andre.F. TACCACEAE

ตัวอย่างวิธีการปรุงยาอาบ

เอาสมุนไพรมาสับ ตากแห้ง ต้ม หรือบางอย่างใช้แช่ - ใช้อย่างสดหรือแห้ง หม้อที่ใช้ต้ม หม้อสาก ต้มแล้ว อ่างรอให้เย็นก่อน แล้วแต่ตำรับยา มีกำหนดการใช้ว่าจะให้อาบน้ำนานเท่าใด ใช้ฟืน มีความยาวเป็นตัวกำหนด

ยาอาบรูมไขเรื้อ (ตำราวัดพวงหงส์)

ใบปูเลย ๗ หาง ฮางควา ๗ หาง ใบปาน ๗ ใบ หญ้าไซ ว่องมือ กั้นใจ เอามาต้ม รุม อายมัน แล น้ำมันอาบ ตำรับนี้ใช้ทั้งรุม และอาบ

ยาอาบถอนพิษ (ตำราวัดพวงหงส์)

เอาหมากพู้ หมากแม่ ส้มขี้ ใบหมากเฟือง ใบหมากยม หญ้าแพรด ใบหมากขาม ต้มอาบ หื้อพอ ๖ หม้อ แล้วเอาใบส้กบ หมากขาม อาบ

ยาอาบวัดฉันทราย (สันทราย)

หื้อเอาไม้จำปาลาว ต้มอาบหื้อพอ ๗ หม้อ กันว่าอาบหม้อใด กินชুম้อเหอะ ชันตั้งเบียพันสาม หมากพันสาม ผ้าขาววา แดงวา เทียนเหลี่ยม

ยารมยาอาบ ตาแจ้ง

หื้อเอาใบหมากกริว ใบมะนาว ใบมะขาม ใบลมแล้ง กะนะเท่ากัน ต้มรม ต้มอาบ

ยาอาบขาง

กำม เยี่ยวแดง ตั่งน้ำช่วยจิ้น กินสารตั้งสอง รากกาสะลอง รากมะพร้าวไฟ รากเขือง รากหวาน บ้าน รากมะลิ ต้มกิน อาบ ใบบัว กล้วยตีบ ใบมะขาม รากตังติด รากคา ใบคา ต้มอาบ

ยาอาบสาร

เข้าหมื่นดำ เข้าหมื่นแดง ตัวแดงเปิด ใบขาม ใบเช่า ใบส้มป่อย หัวปูเลย ชั่งเท่ากัน แช่กิน อาบ

ยาอาบเกี้ยว

เปล้าน้อย เปล้าหลวง เครือเกี้ยวดำ รากพริก รากน้ำแน่ ต้มอาบ

ยาหุงน้ำมันงา

สะป้านกำ ผีเสื้อทั้งสอง พันธุ์ผักกาด ฮ่อมเกี้ยว ชั่งเอาเท่ากัน ตากแห้ง ตำผง หุงใส่น้ำมันงา สัมปะเสก ๑๐๘ คาบ ใช้สรรพะไว้ใส่ที่เจ็บ บวมปอง บาดแผล อัมพฤษ อัมพาด ได้เสี้ยง

ยาอาบบวม

๑. ตาบวม กอมก้อ ๓ ยอดหมากแคว้ง ๗ ลูก เข้าหมื่นขึ้น นิ่งบดใส่น้ำอุ่นทา เอาผักปังปัง รั้ง ต่อ ลีบเครือ ต้มอาบ
๒. เอาสารเงิน พลุข้าง เปลือกพร้าว ต้มอาบกิน
๓. เอาหมากเฟือง ใบไผ่ บั้วรดดำ ต้มอาบ
๔. หมากขุน ใบไผ่ ต้มอาบ
๕. ผีเสื้อ ลูกลีบเครือ ต้มอาบ
๖. เปลือกดุก ข้าวเจ้า ตำปนกัน เอาน้ำอาบ

จากการศึกษา ยาจากตำรับยาที่ปริวรรต พบยารักษา ๖๐ โรค/อาการ ได้แก่

โรคลม ท้องผูก โรคขาง ไข้ รุสวัด ปัสสาวะ ห้ามพิษสันนิบาต กินอาหารผิดสำแดง เจ็บปวด เมื่อยล้า หิด บวม ลูกอ้นทะผิตปกติ ท้องเฟ้ออาเจียน เลือด ธาตุในร่างกายแตก ตะคริวที่หัวใจ ปวด กามโรค รำมะนาดคอ ปวดหัวสองข้าง เส้นเอ็นยึด กล้ามเนื้อ ถ่ายเป็นมูกเลือด จุกเสียด อาเจียน ผีมุตตซิด รุกัด ยาธาตุ มะเร็ง ลมสันนิบาต ผู้หญิงท้อง เสลด ริดสีดวงโอ ผื่น ระบบหายใจ นิ้ว ท้องเสีย ร้อนในใจ สัน โรคหัวใจ สะอื้น อัมพาด ยาเจริญอาหาร ยาอายุวัฒนะ หลับลวด ตาต่อ ฟันไข้ ทิพย์พระญา ยา โรคเกี่ยวกับผู้หญิง ยาชูกำลัง คางทุม สาร ป้าง น้ำมันหมา แห่งดำ แก้วปวด ท้อง ยาแก้ทุกโรค - ให้คำอธิบาย

ตัวอย่างตำรับยา ตำยาและวิธีการรักษา ดังแสดงใน “ตำรา ตำรับยาที่ได้รับการส่งมอบ จัดเป็น ตำรับยาแห่งชาติ เป็นมรดกของประเทศ”

คำรับที่ ๑๐๕ *สมุด บันทึกลายมือพ่อหมอ ประจำปี เจริญคำ	ยาเลือดเข้าหัวใจ ใจสัน ใจเด่น หน้าซัด หน้าเหลือง เหงื่อท่ามดมะแคว้งมะเขือ	เลือดเข้า หัวใจ	ต้มกิน	1. แก่นฝาง 2. แก๊ก้อง (แสนมาวัง) 3. ฝุงกอบ
คำรับที่ ๑๐๘ *สมุด บันทึกลายมือของบิดา หมอประจำปี เจริญคำ (หมอสม เจริญคำ)	ยาชี่คู่ ชะยือ หายใจ เหมือน แมวไอ มีชี่เทือก อัด หายใจบ่ ทัน	แก้หืด	ต้มเคี้ยว กิน	1. หนุ้าหอมเกี้ยว 2. ผักหนอก [ใบบัวบก] 3. ชั่งชาลิ่ง [บอระเพ็ด] 4. ชิงแก่ 5. น้ำมันงา 6. น้ำผึ้ง 7. น้ำมันงัว

ตัวอย่าง โรคลม มีตัวยาที่เป็นองค์ประกอบ จำนวน ๑๐๘ ชนิด ดังนี้

กล้าตัน = มะกล้าตาข้าง(๑), มะแค๊ก(๑), กีบมล้ำลม(๑), กีบแรด(๑), กุ่มทั้ง๒, แก่นหมากสมอ= สมอไทย(๑), สมออัพยา(๑), ขจาย=กำจาย ชี่อ้าย(๑), ข้า=ข้าหยวก ข้าหลวง(๑), ข้าแคงพั่นน้ำ(๑), ชิง(๑), เข้าจ้าว(๑) เครือเขามวก=เถามวก มูกขาว(๑) ไคร้หน้า(๑) , ไคร้รุ่น=สนุ่น(๑), ค้อนก้อม=มะรุม(๑), ง้วน หมู(๑), งาข้าง(๑), จันทน์ทั้ง๒(๑), จีจ้อ=โสมชบา(๑), จีจ้อหลวง = จิงจ้อเหลี้ยม(๑), ชะเอม, ชี่ฟุก = ชะ ย่อมใหญ่(๑), ยาแก้ราก(๑), ขม(๑), ชั่งชาลิ่ง(๑), ดอกกึ่ง(๑), ดอกด้าย = หงอนไก่ไทย(๑), ดอกหมา(๑), ตับเต่าน้อย = กล้วยเต่า(๑), ตีนเป็ด = พญาสัตบรรณ(๑), ยางขาว(๑), ตึงเครือคำ = เขี้ยวงู(๑), ถั่วถิม = ถั่วเขี้ยว(๑), ทันทัง ๒(๑), ทุน =บอน(๑), น้ำมันงา(๑), เน่าใน(๑), ใบหมากน้ำ(๑), ใบหมากฟัก(๑), ปมนุ่ม แนน้=รางจืดดอกม่วง(๑), ปลาฝา, ปอบ้าน=ปอกะเต็ง ปอทั้ง(๑), ปอหมั่น(๑), เปลือกกอกพั่นน้ำ(๑), เปลือกต่อเกลี้ยง=เปลือกพิน(๑), พั่นน้ำ(๑), เปลือกม่วง(๑), เปลือกม่วงทัด(๑), เปลือกสุรพีพั่นน้ำ(๑), ผักเผ็ด (๑), ผักหนอก(๑), ผักหวานบ้าน(๑), ผากควาย(๑), ผาแป้ง=ข้าแป้น ขากะอ้าย(๑), พริกน้อย(๑), พังคี(๑), พายชะเมา พิษนาศน์ สิบสองราศี(๑), พิตเทาะ หนามพุงตอ(๑), พิน มะตุ่ม กะทันตาเถร มะปิ่น(๑), พิน เต่า เมล็ดแดงโม(๑), ภิมาน กระจินพิมาน(๑), มะเตืออุทุมพร(๑), ไม้แก้ว พิกุล(๑), ไม้ชี่เหล็ก ชี่เหล็กบ้าน (๑), ไม้คอม ให้คอย(๑), ไม้ค่า=มะค่าโมง(๑), ไม้ซาลิว = มะนาวผี(๑), ชี่ตัว(๑), นางกาน(๑), ไม้ภิมาน= กระจินพิมาน(๑), ไม้มูกทั้ง๒ มูกน้อย มูกหลวง = โมกหลวง(๑), ไม้สา=ปอสา(๑), ไม้หมาก=หมากเมี้ย(๑), ไม้ห้าพาน = หางรอก(๑), ยอดหย้าเยี้ยวหมู(๑), ยางพราย=ยางโอน(๑), รากแคว้งเผือก = มะแว้ง(๑), ราก ง้วนหมู = กระจงหมาบ้า(๑), รากดีด(๑), รากดีหมี(๑), รางเอยน(๑), จันทน์ทั้ง๒(๑), ลมแล้ง(๑), ลีมดำ = ยางดำ, หมากบ้าลีมดำ(๑), ส้มขึ้น=เขยตาย(๑), สะเพาลม(๑), สานทั้ง ๒ = สานเงิน และ สานคำ (ต้นกาง หลวง) (๑), หมากกอกพั่นน้ำ = มะกอกพราณ(๑), หมากขามป้อม = กำทวด , อิว(๑), หมากแคว้ง = มะแว้ง(๑), หมากแตก = กระจงลายมะแตก(๑), หมากทัน = พุทรา หมากแหน = สมอพิเภก สมอแหน (๑), หวานกีบแรด(๑), หอม(๑), หอม=หอมแดง(๑), ห้อมเกี้ยว = กะเม็ง หอยกาบล้ำ(๑), หัวถั่วพู(๑), หัว ผักกูด = ผักกูด(๑), หัวหมากกำปิต(๑), หัวหย้าเหนี้ยวหมู=หย้าหัวหมู(๑), หัวหอมบัว(๑), หัสสะคืน(๑), หุงแดง(๑), เหมือดคน(๑), อ้อยข้าง(๑), อ้อยดำ = อ้อยแดง(๑), ชิง=ชิงแกลง (๒), พริก(๒) , พิตพิวงแดง= เจตมูลเพลิงแดง(๒), พูลี, โพล(๒), ลมแล้ง=คูน ราชพฤกษ์(๓)

ตัวอย่างสมุนไพรที่สำรวจร่วมกับหมอพื้นบ้าน และที่ปรากฏในตำรับยา

1	<i>Plumbaginaceae</i>			
2	<i>Plumbago indica L.</i>	WP 2332	ปิดปิวแดง	เจตมูลเพลิงแดง
3	<i>Croton roxburghii N.P. Balakr.</i>	WP 2327	เปลือกหลวง	เปลือกหูกู้
4	<i>Sauropus androgynus (L.) Merr.</i>	WP 2324	ผักหวานบ้าน	ผักหวานบ้าน
5	<i>Celastraceae</i>			
6	<i>Euonymus sp.</i>	WP 2309	สอสะพายควาย	
7	<i>Combretaceae</i>			
8	<i>Combretum sp.</i>	WP 2328	แหนเครือ	
9	<i>Terminalia bellirica (Gaertn.) Roxb.</i>	WP 2318	มะแหน ไม้แหน	สมอพิเภก
10	<i>Dioscoreaceae</i>			
11	<i>Dioscorea bulbifera L.</i>	WP 2348	กลิ้งกลางดง	ห้าเป้า

การใช้ประโยชน์จากตำรายารักษาผู้ป่วย : นายทวี ทิพย์ยอด อายุ ๗๗ ปี

- โรคหรืออาการป่วยที่มาใช้ยาครั้งนี้ คือ เมื่อ ๖ ปีที่แล้ว ได้เกิดอุบัติเหตุ ชีร์มมอเตอร์ไซด์ล้มลง ลูกขึ้นไม่รู้สึกรู้สึกตัวซึกขวา ยกแขนไม่ขึ้น เวลานอนยกขาขวามาวางไม่ได้ ข้างซ้ายยกได้ ได้กินยานี้กับพ้อเลี้ยง เมื่อ ๓-๔ ปีมาแล้ว
- หลังจากกินยานี้แล้ว อาการดีขึ้น กินแล้วแข็งแรง จะไม่หยุดยา กินไปเรื่อยๆ ถ้าไม่กินยานี้ จะรู้สึกปวดขา กินแล้วจะรู้สึกว่าจะเดินได้ ไม่มีอาการข้างเคียงใดๆ
- รายละเอียดและวิธีใช้ยา : ยาชื่อสรรพยาธิ ผู้ป่วยทั่วไปเรียกว่ายาลม ๑๐๘ รูปแบบเป็นยาเม็ด กินครั้งละ สามเม็ด วันละสามครั้ง หลังอาหาร หลังกินยาโรงพยาบาลประมาณ ๑๕ นาที
- ขณะนี้ได้กินยานี้ร่วมกับยาแผนปัจจุบัน คือยาลดความดันโลหิต และยาลดไขมัน ในด้านการใช้ยาแผนปัจจุบันทางหมอได้ปรับยามาเรื่อยๆ เพราะความดันโลหิตปกติดี แต่หมอบอกว่าหยุดยาความดันไม่ได้ จึงยังกินยาแผนปัจจุบันอยู่

จากการสัมภาษณ์ และศึกษาตำรับยา พบว่า ตำยาในตำรับยา ยังต้องมีการศึกษาความชัดเจนของชนิดและตัวยาที่ลงความเห็นว่าถูกต้อง และควรระบุเป็นชื่อวิทยาศาสตร์ เพื่อให้พัฒนาเป็นยาถูกชนิด และเนื่องจากตัวยาบางส่วนไม่อาจหาได้ หรือเกิดการสูญหาย หมอพื้นบ้านได้ประยุกต์และตัดทอนหรือเพิ่มเติมยาบางส่วน อีกทั้งโรคในปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนไปจากอดีต อย่างเช่นมีโรคเรื้อรัง และมีชื่อใหม่ไม่พบในโบราณ ดังเช่น โรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง ต้องอาศัยหมอพื้นบ้าน ได้เทียบเคียงและประมาณการใช้ตำรับยาให้เหมาะสม โดยหมอพื้นบ้านบางท่าน ได้อาศัยงานวิจัยที่ทราบจากวิชาการสมัยใหม่เพิ่มเติม ตัวยาเข้าในตำรับที่รักษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษา การพัฒนาตำรับยานักวิชาการด้านการแพทย์แผนไทย หรือผู้ศึกษาด้านการแพทย์แผนไทยที่ไม่ได้ศึกษาโบราณ เห็นว่า ประสพการณ์การใช้จริง หรือฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยต่างๆมีมากพอแล้ว มีความสำคัญกว่าการใช้ตำรับยาจากเอกสารโบราณ (อาจเป็นเพราะการเข้าถึงยาก ไม่สามารถอ่านได้) อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นการศึกษาจากพื้นฐานแสดงถึง การให้คุณค่าแก่การค้นพบของบรรพบุรุษ ย่อมเป็นการสร้างความยั่งยืน

และทำให้ตำรับยามีชีวิตและทำให้เยาวชนได้เห็นรูปแบบการศึกษาพัฒนาสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้ยั่งยืน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษตำรายาโบราณ

ชื่อพืชสมุนไพรล้านนา เทียบกับสมุนไพรภาคกลาง ค้นหาตัวยาในตำรายาร่วมกับหมอพื้นบ้าน พัฒนาตำรับยา ยามะโหก ยาอบ ยารม (ส่งคณะแพทย์)

อนุรักษ์สมุนไพร / ความหลากหลายของพันธุ์พืช เช่น ฟักข้าวโดยนำมาพัฒนาเป็นยา

ใช้สอน เรื่องยาอาบ ยาจู้ ยารม ทั้งรักษาภายนอกและริดสีดวง ในทางพื้นบ้าน ใช้ยาอาบรักษา หรือใช้ควบคู่กันกับการกินยา อาจจะใช้ยา ทั้งอาบทั้งกิน ประเภทของยาอาบ อาบถอนพิษ แช่อาบคลายประสาท อาบรุมใช้เรือ

อบรมการบริการชุมชน ทางเลือกในการดูแลสุขภาพ ใช้ตัวยาสมุนไพรล้านนา เช่นยาอาบ ยาอบ ยาประคบ ใช้สูตรในตำรายาเป็นการอ้างอิง เพื่อให้ตำรายามีชีวิตและเป็นการต่อยอด

สอนสมุนไพรและสูตรตำรับยาล้านนา ในระดับ ป. ตรี ป. โท

ปลูกสมุนไพรอนุรักษ์ไว้ที่สวน เป็นโซนหนึ่ง

วิจัยพืชในตำรายา เช่น ฟักข้าว ยาจู้

เขียนบทความ เผยแพร่องค์ความรู้จากตำรายา – ภูมิปัญญาพื้นบ้านเผยแพร่ทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ร่วมทำ e-book ๒ ปี ลงเว็บไซต์ www.thrai.sci.ku.ac.th

ต่อยอดแก่คนรุ่นหลัง โดย จัดเก็บ คัดลอก เพื่ออนุรักษ์โบราณ